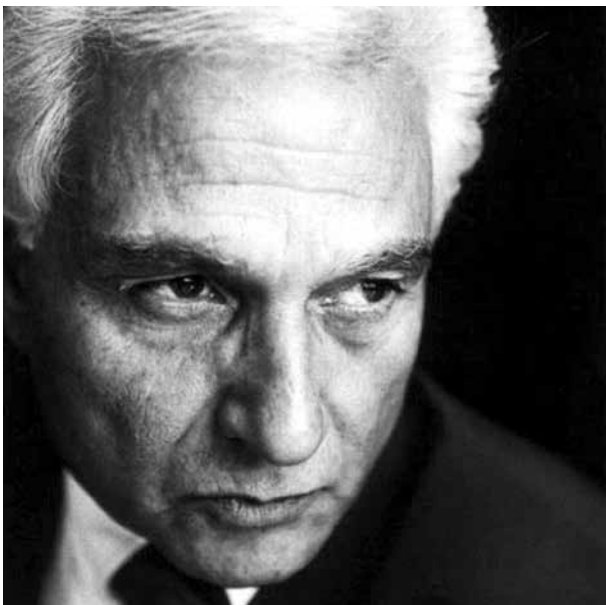

DERRIDA, JACQUES

“U ratu sam sa samim sobom”

STJEPAN FILIPOVIĆ PRED
POGUBLJENJE

DERRIDA, JACQUES

“U ratu sam sa samim sobom”

U sedamdeset četvrtoj godini Jacques Derrida, ugledni svjetski filozof, nastavio je svoj misaoni put s osobitom snagom, boreći se protiv bolesti. U svom domu u pariškoj regiji Ris-Orangis za *Le Monde* je progovorio o svojem djelu, životnom putu i tragu.

- **Od ljeta 2003. nikada niste bili prisutniji u javnosti. Ne samo da ste izdali nekoliko novih djela nego ste i obišli svijet kako biste sudjelovali na brojnim međunarodnim kolokvijima organiziranim o vašem radu — od Londona do Coimbre preko Pariza i, ovih dana, Rio de Janeira. Posvećen vam je drugi film (*Derrida* Amy Kofman i Kirbyja Dicka nakon vrlo lijepog *Uostalom, Derrida* (*D’ailleurs Derrida*) iz 2000. Safae Fathy), kao i više posebnih izdanja, naprimjer ono *Magazine littéraire* i revije *Europe* te jedan svezak *Cahiers de l’Herne* koji je vrlo bogat neobjavljenim tekstovima, a čiji se izlazak očekuje na jesen. To je mnogo za samo jednu godinu jer, ipak, ne skrivate da ste...**

Samo recite, vrlo ozbiljno bolestan, istina je, i podvrgnut opasnom liječenju. Ali, ako nemate ništa protiv, ostavimo to po strani, nismo ovdje radi zdravstvenog biltena – javnog ili tajnog...

Život je preživljavanje

- **U redu. Vratimo se onda na početku ovog razgovora radije na *Sablasti Marxa* (*Spectres de Marx*, Galilée, 1993). Ključno djelo, knjigu koja obilježava jednu etapu u cijelosti posvećenu pitanju buduće pravde, a koja se otvara ovom zagonetnom rečenicom: “Netko, vi ili ja, prilazi i kaže: ‘Htio bih napokon naučiti živjeti.’” Više od deset godina poslije, gdje ste danas s tom željom “znati živjeti”?**

To je prije svega pitanje “nove internacionale”, podnaslova i središnje teme knjige. S one strane “kozmpolitizma”, s one strane “građanina svijeta” kao nove globalne države-nacije, ta knjiga anticipira sve “alterglobalizacijske” imperitive u koje vjerujem i koji se danas jasnije pokazuju. Ono što sam tada nazivao “novom internacionalom” nametnut će nam, govorio sam 1993,

brojne promjene u međunarodnom pravu i organizacijama koje upravljaju svjetskim poretkom: MMF-u, WTO-u, G8 itd., a osobito UN-u, kojemu bi trebalo promijeniti makar Povelju, strukturu, a ponajprije sjedište – što dalje moguće od New Yorka...

- **Što se tiče formulacije koju ste naveli (“napokon naučiti živjeti”), na nju sam došao nakon što sam završio knjigu. Ona se ponajprije poigrava, ali ozbiljno, svojim općim značenjem. Naučiti živjeti znači sazreti, ali i educirati. Obratiti se nekome i reći mu: “Naučit ću te živjeti”, znači – ponekad i uz prijeteci ton – odgojit ću te, štoviše, dresirati. Zatim, i dvosmislenost te igre znači mi više; taj uzdah otkriva još teže pitanje: može li se naučiti živjeti? Može li se poučavati životu? Može li se – disciplinom ili učenjem, iskustvom ili eksperimentiranjem – naučiti prihvatiti ili, još bolje, afirmirati život? Taj nemir naslijeđa i smrti odjekuje cijelom knjigom. On muči i roditelje i djecu: kada ćeš postati odgovoran? Kako ćeš na poslijetku odgovarati za svoj život i ime?**

No, da bez daljnjeg odlaganja odgovorim na vaše pitanje – ne, nikada nisam naučio živjeti. Ali uopće! Naučiti živjeti trebalo bi značiti naučiti umrijeti, uzeti u obzir, kako bismo prihvatili apsolutnu smrtnost (bez spasenja, bez uskrnuća i bez iskupljenja) – ni za sebe ni za drugoga. To je još od Platona stari filozofski nalog: biti filozof znači naučiti umrijeti.

Vjerujem u tu istinu, ali je ne prihvaćam. Sve manje i manje. Nisam naučio prihvatiti smrt. Svi smo mi preživjeli na odgodi (i s geopolitičkog stajališta *Sablasi Marxa*, u svijetu koji je neravnopravniji nego ikad, naglasak je na milijardama bića – ljudskih i drugih – kojima su uskraćena ne samo temeljna, dvjesto godina stara “ljudska prava” koja se neprestano proširuju nego, prije svega, pravo na život dostojan življenja). No ja i dalje ne mogu naučiti mudrost umiranja. Još uvijek ništa nisam naučio što se toga tiče. Vrijeme odgode sve brže se skraćuje. Ne samo zato što sam, s mnogima drugima, baštinik tolikih dobrih ili užasnih stvari: budući da je većina mislilaca s kojima sam bio povezan mrtva, sve češće me smatraju preživjelim, posljednjim predstavnikom “generacije”, okvirno one šezdesetih godina, što me – iako to nije posve točno – potiče ne samo na prigovore nego i na pomalo melankolične osjećaje pobune.

Štoviše, kako moji zdravstveni problemi postaju sve veći, pitanje preživljavanja ili odgode, koje me opipljivo i neumorno oduvijek progonilo, danas doslovno u svakome trenutku mojega života poprima drugačiju boju.

Oduvijek me zanimala ta tema preživljavanja čije se značenje ne pridaje životu i smrti. Ono je iskonsko: život je preživljavanje. Preživjeti u klasičnom smislu riječi znači nastaviti živjeti, ali i živjeti nakon smrti. Kada govori o prevođenju, Walter Benjamin naglašava razliku između, s jedne strane, *überleben*, nadživjeti smrt – kao što knjiga može nadživjeti smrt autora ili dijete smrt roditelja – i, s druge strane, *fortleben*, *living on*, nastaviti živjeti. Svi koncepti koji su mi pomogli u radu, osobito onaj traga ili spektralnog, bili su povezani s “preživljavanjem” kao strukturalnom dimenzijom. Ona ne proizlazi ni iz življenja ni iz umiranja. Ne više od onoga što nazivam “prvobitnom žalosti”. Ona ne čeka takozvanu “stvarnu” smrt.

Nastavljena rasprava

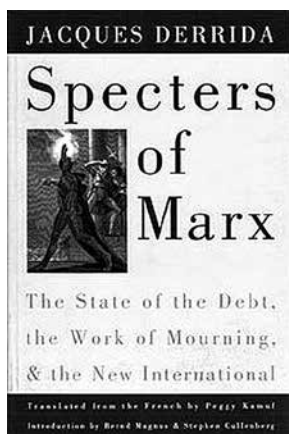
- **Upotrijebili ste riječ “generacija”. Pojam delikatan za upotrebu koji često koristite u svojim djelima: kako odrediti ono što se, u vaše ime, prenosi s određene generacije?**

Ovdje se tom riječju koristim pomalo slobodno. Pojedinaac može biti “anakroničan” suvremenik prošle ili buduće “generacije”. Biti vjeran onima koji se smatraju mojom “generacijom”, biti čuvarom raznolike, ali zajedničke baštine znači dvije stvari: prvo, pridržavati se – moguće i protiv svega i protiv svih – zajedničkih zahtjeva, od Lacana do Althussera preko Levinasa, Foucaulta, Barthesa, Deluezea, Blanchota, Lyotarda, Sarah Kofman itd., da ne spominjem mnoge druge, srećom, još uvijek žive mislioce, pjesnike, filozofe ili psihoanalitičare čiji sam također baštinik, kao i druge, inozemne, koji su mnogo brojniji, a ponekad i mnogo mi bliži.

Tako metonimijski imenujem beskompromisni, štoviše, nepotkupljivi etos pisanja i mišljenja (Hélène Cixous nas naziva “nepotkupljivima”), bezizniman čak i kada je riječ o filozofiji, koji se ne da zastrašiti onime čime bi nas javno mnijenje, mediji ili prikaze zastrašujućeg čitateljstva mogli primorati da pojednostavnimo ili ustuknemo. Odatle snažna težnja za profinjenošću, paradoksom, aporijom.

DERRIDA, JACQUES
“U ratu sam sa samim sobom”

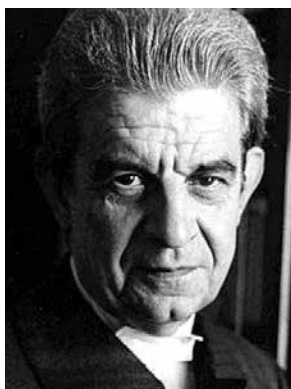
UP&UNDERGROUND
Proljeće 2013.

Ta sklonost je i zahtjev. Ona povezuje ne samo one koje sam pomalo svojevolumino, odnosno nepravedno spomenuo nego i cijelu sredinu koja ih je podupirala. Tu je bila riječ o nekoj vrsti privremeno završene epohe, a ne samo o toj ili toj osobi. A nju pod svaku cijenu treba spasiti ili oživjeti. Odgovornost danas ne trpi odlaganje: ona poziva na nemilosrdan rat protiv dokse, protiv onih koje zovemo “medijskim intelektualcima”, protiv tog općeg diskursa koji oblikuju medijske sile koje su i same u rukama političko-ekonomskih lobija, često izdavačkih i akademskih. Naravno, uvijek europskih i svjetskih. Otpor ne znači da trebamo izbjegavati medije. Kada je to moguće, treba ih razvijati, pomoći im da postanu raznolikiji te ih podsjetiti na tu istu odgovornost.

Istovremeno, ne treba zaboraviti da u tom nedavno minulom “sretnom” razdoblju sigurno ništa nije bilo mirnije. Različitosti i sporovi bjesnili su u toj sredini koja je bila sve samo ne homogena, tako da je se ne može objediniti, primjerice, blesavim nazivom “misao ’68” čija parola ili točka optužbe danas često dominira i u tisku i u sveučilišnoj zajednici. No čak i ako ta vjernost ponekad poprimi oblik nevjernosti i odnaka, treba ostati vjerran tim razlikama, odnosno nastaviti raspravu. Ja nastavljam raspravljati – Bourdieu, Lacan, Deleuze, Foucault, naprimjer, koji me i dalje zanimaju mnogo više nego oni oko kojih se danas tiska tisak (naravno, uz neke iznimke). Održavam tu raspravu živom kako ne bi postala površna niti prešla u klevetanje.

To što sam rekao za svoju generaciju vrijedi naravno i za prošlost, od Biblije do Platona, Marxa, Freuda, Heideggera itd. Ne želim ništa odbaciti, ne mogu to. Znaite, naučiti živjeti u sebi uvijek krije nešto narcističko: želimo živjeti što duže možemo, spasiti se, ustrajati i njegovati sve one stvari koje, neizmjereno veće i jače od nas, ipak čine dio onog malog “ja” koje preplavljaju sa svih strana. Tražiti me da se odrekнем onoga što me formiralo, onoga što sam toliko volio, značilo bi tražiti me da umrem. U toj vjernosti postoji neka vrsta instinkta za samoodržanjem. Odustati od, primjerice, teške formulacije, nabora, paradoksa, dodatne kontradikcije zato što ih se neće razumjeti ili pak zato što neki novinar koji ih ne zna čitati, koji ne zna pročitati ni naslov knjige misli da ih čitatelj ili slušatelj također neće razumjeti i da će gledanost ili slušanost ili pak njegov posao zbog toga patiti, za mene je to neprihvatljiva razvratnost. To je isto kao da me tražite da se pognem, pokorim – ili da umrem od gluposti.

Jacques Lacan

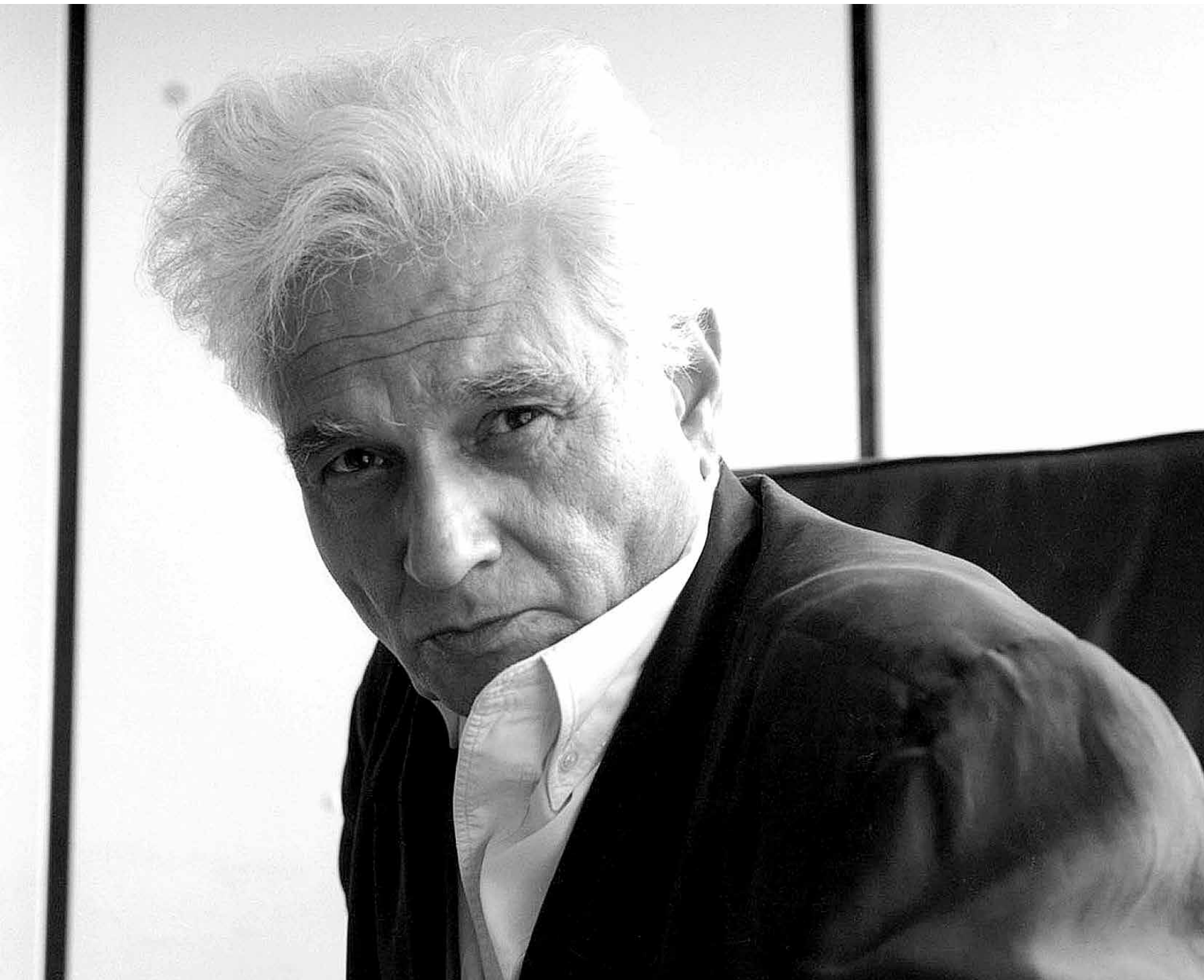
Nevjerna vjernost jeziku

— **Izmislili ste obrazac, pismo preživljavanja koje odgovara toj nestrpljivoj vjernosti. Pismo baštinenog obećanja, sačuvanog traga i povjerene odgovornosti.**

Da sam izmislio svoje pismo, učinio bih to kao beskraju revoluciju. U svakoj je situaciji potrebno stvoriti odgovarajući način izlaganja, pronaći zakon pojedinačnog slučaja, imati u vidu pretpostavljenog ili željenog primatelja te istovremeno težiti da to pisanje utječe na čitatelja koji će naučiti čitati (“živjeti”) ono što inače nije navikao usvajati. Nadamo se da će se iz toga ponovo roditi, drugačije određen: naprimjer, ona jasna kalemljena poetskog na filozofsko ili određeni načini upotrebe homonima, neodlučnosti, jezičnih lukavstava – koje mnogi zbudjeno čitaju zanemarujući njihovu upravo logičku nužnost.

Svaka je knjiga pedagogija namijenjena obrazovanju čitatelja. Masovni proizvodi koji preplavljaju tisk i izdavaštvo ne obrazuju čitatelje, oni fantomski pretpostavljaju već programiranog čitatelja. Tako na kraju formatiraju tog mediokritetskog primatelja kojeg su unaprijed postulirali. Dakle, radi vjernosti, kako kažete, u trenutku ostavljanja traga, mogu ga jedino učiniti dostupnim svima: ne mogu ga čak ni nasloviti na nekoga posebnog.

Svaki put, ma koliko vjerni željeli biti, izdajemo jedinstvenost onoga komu se obraćamo. *A fortiori*, kada pišemo vrlo općenite knjige: ne znamo kome se obraćamo, izmišljamo i stvaramo obrise, ali u biti, to nam više ne pripada. Usmene ili pisane, sve te geste nas napuštaju, počinju djelovati neovisno o nama. Poput strojeva ili, još bolje, marioneta – bolje sam to objasnio u djelu *Papir Stroj (Papier Machine)*, Galilée, 2001). U trenutku kada damo (objaviti) “svoju” knjigu (nitko me na to ne prisiljava), postajem – pojavljujući se i nestajući – poput one neodgojive sablasti koja nikada nije naučila živjeti. Trag koji ostavljam znači ujedno i moju smrt, onu koja će doći ili je već došla, i nadu da će me on nadživjeti. To nije želja za besmrtnošću, to je nešto strukturno. Ondje ostavljam komad papira, odlazim, umirem: nemoguće je napustiti tu strukturu, ona je nepromjenjivi oblik mojeg života. Svaki put kada pustim nešto da ode, živim svoju smrt u pismu. Krajnja kušnja: odričemo se nečega, a da ne znamo kome je zapravo povjereno to što osta-

47

DERRIDA, JACQUES
"U ratu sam sa samim sobom"

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2013.

vljamo. Tko će to naslijediti i kako? Hoće li uopće biti nasljednika? To pitanje danas si možemo postaviti više no ikada prije. Ono me neprestano zaokuplja.

Vrijeme naše tehnokulture potpuno se promijenilo što se toga tiče. Ljudi moje “generacije” i, *a fortiori*, oni starijih generacija bili su naviknuti na određen povijesni ritam: vjerovali su da znaju može li ili ne može neko dje- lo preživjeti, ovisno o svojim kvalitetama, jedno, dva ili, u slučaju Platona, čak dvadeset i pet stoljeća. No ubrzani način pohrane kao i trošenje i uništavanje danas mijen- jaju strukturu i trajnost naslijeđa. Za misao, pitanje preživljavanja poprima posve nepredvidljive oblike.

U mojim godinama, spreman sam na najprotur- ječnije pretpostavke vezane za ovu temu: istovremeno imam – molim vas, vjerujte mi – dvostruki osjećaj da me s jedne strane, kažem to neskromno i sa smiješkom, ni- su ni počeli čitati jer će se sve to, iako ima doista mnogo vrlo dobrih čitatelja (možda nekoliko desetaka na svijetu), zapravo tek kasnije imati priliku pojaviti, ali da isto tako, s druge strane, petnaest ili mjesec dana nakon mo- je smrti neće ostati više ništa. Osim onoga što je sačuva- no u obveznim primjercima u knjižnici. Kunem vam se da iskreno i istovremeno vjerujem u te dvije pretpostavke.

— **U srži te nade je jezik, ponajprije francuski jezik. Kada se čitaju vaša djela, u svakom retku osjeća se snaga vaše strasti prema njemu. U Monolingvizmu drugog (Le Monolingvisme de l'autre, Galilée, 1996), otišli ste tako daleko da ste se predstavili, ironično, kao “posljednji branitelj i ilu- strator francuskoga jezika”...**

Koji mi ne pripada, iako je jedini koji “imam” na raspolaganju (samo kad bi to bilo tako!). Iskustvo je jezi- ka, naravno, životno. I dakle smrtno, u tome nema ništa nova. Slučajnosti su odredile da budem francuski židov rođen u Alžiru, pripadnik generacije rođene prije “rata za nezavisnost”: toliko je mnogo različitosti čak i među židovima, pa čak i među alžirskim židovima. Sudjelovao sam u neobičnoj preobrazbi francuskog judaizma u Al- žiru: moji su pradjedovi svojim jezikom, običajima itd. bili još vrlo bliski Arapima.

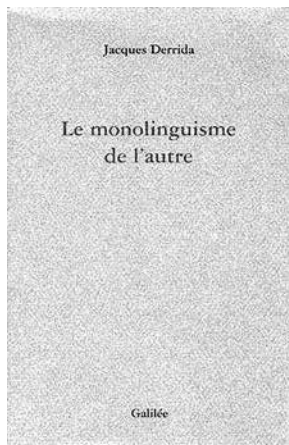
Nakon Cremieuxova dekreta (1870) krajem 19. sto- ljeća, sljedeća je generacija postala građanska: iako se zbog pogroma (u punom jeku afere Dreyfus) udala goto- vo tajno u stražnjem dvorištu jedne alžirske vijećnice,

moja je baka već odgajala svoje kćeri kao pariške građan- ke (lijepa manire 16. arondismana, satovi klavira...). Za- tim je tu bila generacija mojih roditelja: malo intelektu- alaca, većinom trgovci – skromni ili ne – od kojih su neki već iskorištavali kolonijalnu situaciju postajući eksklu- zivnim predstavnicima velikih marki metropole: u ma- lenom uredu od deset kvadrata i bez tajnika mogli ste zastupati čitav “Savon de Marseille” u sjevernoj Africi – malo pojednostavljujem.

Zatim je tu bila moja generacija (većina intelektu- alaca: slobodne profesije, obrazovanje, medicina, pravo itd.). I gotovo svi u Francuskoj 1962. Ja sam došao ranije (1949). Sa mnom su, malo pretjerujem, počeli “miješa- ni” brakovi. Gotovo tragično, revolucionarno, rijetko i riskantno. I kao što volim život, i svoj život, volim ono što me odredilo, a čiji je dio i jezik, francuski jezik koji je jedini koji su me naučili njegovati, ujedno i jedini za koji mogu reći da sam više-manje odgovoran.

Eto, to je razlog što u mom pismu postoji jedan ne bih baš rekao perverznan, već prije pomalo nasilan na- čin ophođenja s tim jezikom. Iz ljubavi. Ljubav općenito prolazi kroz ljubav za jezik koja nije ni nacionalistička ni konzervativna, ali koja zahtijeva dokaze. I provjere. S je- zikom ne možemo činiti bilo što, on nam prethodi, on nas nadživljava. Ako već nečim utječemo na jezik, treba- mo to činiti na istančan način, poštujući u tom nepošti- vanju njegov tajni zakon. To je ta nevjerna vjernost: ka- da vršim nasilje nad francuskim jezikom, činim to s istančanim poštovanjem prema onome što smatram na- logom toga jezika u njegovu životu i njegovu razvoju. Ne mogu bez osmijeha, ponekad i prezira, čitati one koji vjeruju da siluju, bez ljubavi, naravno, “klasičnu” orto- grafiju ili sintaksu francuskog jezika, poput djevaca koji prerano ejakuliraju, dok veliki francuski jezik, nedodir- ljiviji nego ikada prije, gleda što čine čekajući sljedećeg. Taj smiješni prizor opisujem pomalo okrutno u *Razglednici (La Carte postale, Flammarion, 1980)*.

Ostavljanje tragova u povijesti francuskog jezika, eto, to me zanima. Živim od te strasti, ako već ne prema Francuskoj, onda barem prema nečemu što francuski je- zik utjelovljuje već stoljećima. Pretpostavljam da razlog što volim taj jezik kao što volim svoj život, ponekad i vi- še no što ga vole neki rođeni Francuzi, leži u tome što ga volim kao stranac koji je prihvaćen i koji je prisvojio taj jezik kao jedini za sebe mogući. Strast i nadmetanje.

Svi alžirski Francuzi dijele to sa mnom, bili židovi ili ne. Oni koji su dolazili iz metropole svejedno su bili stranci: tlačitelji i normativci, regulatori i moralizatori. To je bio model, navika ili običaj, trebalo mu se pokoriti. Kada bi neki profesor došao iz metropole s francuskim naglaskom smatrali smo ga smiješnim! Nadmetanje je dolazilo otuda: imam samo jedan jezik, a istovremeno mi taj jezik ne pripada. Neobična povijest kod mene je pogoršala taj univerzalni zakon: jezik nam ne pripada. Ne prirodno i ne po sebi. Otuda dolaze fantazije o vlasništvu, prisvajanju i kolonijalističkom nametu.

Nova odgovornost Europe

- **U načelu vam je teško reći “mi” – primjerice, “mi filozofi” ili “mi židovi”. No kako se širi novi svjetski nered, čini se da vam je sve teže i teže prešutjeti reći “mi Europljani”. Već ste se u Drogom smjeru (*L’Autre Cap, Galilée, 1991*), knjizi napisanoj za vrijeme Prvog zaljevskog rata, predstavili kao “stari Europljanin”, kao “svojevrnsni europski mješanac”.**

Dvije napomene: zaista mi je teško reći “mi”, ali dogodi se da to kažem. Usprkos svim problemima koji me muče u vezi s tim, počevši od razorne i samoubilačke izraelske politike i određenog cionizma – jer u mojim očima Izrael više ne predstavlja židovstvo, baš kao što ne predstavlja ni dijasporu, ni svjetski ili izvorni cionizam koji je bio raznolik i kontradiktoran; uostalom, i u SAD-u postoje kršćanski fundamentalisti koji se smatraju izvornim cionistima, a njihov lobi ima veći utjecaj od američke židovske zajednice, da ne govorimo o saudijskoj koja je bliska američko-izraelskoj politici – no, unatoč svemu tome kao i mnogim drugim problemima koje imam sa svojim “židovstvom”, nikad ga se neću odreći.

U određenim situacijama uvijek ću reći “mi židovi”. To toliko izmučeno “mi” u srži je onoga što me najviše zabrinjava u mojoj misli, misli onoga kojeg sam uz blag osmijeh nazvao “posljednjim od židova”. Ono bi u mojoj misli bilo ono što Aristotel duboko kaže o molitvi (*eukhè*): ona nije ni istinita ni lažna. Uostalom, to je doslovno – molitva. U određenim situacijama, dakle, neću oklijevati reći “mi židovi”, a ni “mi Francuzi”.

Nadalje, od početka svoga rada, a to bi bila upravo “dekonstrukcija”, ostao sam iznimno kritičan prema eu-

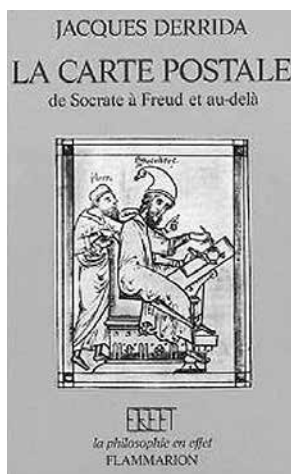
rocentrizmu, modernosti njegovih formulacija, primjerice kod Valéryja, Husserla ili Heideggera. Dekonstrukcija je općenito pothvat koji su mnogi s punim pravom smatrali činom nepovjerenja prema cijelom eurocentrizmu. Kada ovih dana kažem “mi Europljani”, to je povezano s tim, ali je i vrlo različito: sve ono što se u europskoj tradiciji može dekonstruirati ne sprečava da se, upravo zbog onoga što se dogodilo u Europi – zbog prosvjetiteljstva, zbog suženja tog malog kontinenta i goleme krivnje koja prožima njegovu kulturu (totalitarizam, nacizam, genocid, holokaust, kolonizacija i dekolonizacija itd.) – danas, u našoj geopolitičkoj situaciji, Europa – jedna druga Europa, ali Europa s istim pamćenjem – ne bi mogla (u svakom slučaju to želim) ujediniti protiv politike američke hegemonije (izvještaj Wolfowitzja, Cheneyja, Rumsfelda itd.) te protiv arapsko-islamskog teokratizma bez prosvjetiteljstva i bez političke budućnosti (ali ne zanemarimo proturječja i heterogenost tih dviju zajednica i povežimo se s onima koji se iznutra opiru tim dvama blokovima).

Europi se nameće obveza da preuzme novu odgovornost. Ne govorim o onoj europskoj zajednici kakva danas postoji ili se ocrtava u svojoj trenutnoj (neoliberalnoj) većini i koja je potencijalno ugrožena mnogim unutarnjim sukobima, nego o Europi budućnosti koja se još uvijek traži. U Europi (“geografski”) i drugdje. Ono što algebarski nazivamo “Europom” mora preuzeti određene odgovornosti, za budućnost čovječanstva i međunarodnog prava – to je moja vjera, moje uvjerenje. I tada neću oklijevati reći “mi Europljani”. Nije riječ o želji za uspostavom Europe koja će biti još jedna vojna velesila, koja će štiti svoje tržište i djelovati kao protuteža drugim blokovima, već o Europi koja će posijati sjeme nove alterglobalističke politike. Koju smatram jediniim mogućim ishodom.

Ta snaga dolazi. Iako su njezini motivi još uvijek nejasni, smatram da je više ništa ne može zaustaviti. Kada kažem Europa, mislim na alterglobalizacijsku Europu koja mijenja koncept te praksu suvereniteta i međunarodnog prava. I koja raspolaže pravom vojnom silom koja je neovisna o NATO-u i SAD-u, vojnom snagom koja bi, ni napadačka, ni obrambena, ni sigurnosna, bez oklijevanja intervenirala u službi napokon poštovanih rezolucija nekog novog UN-a (naprimjer, vrlo hitno u Izraelu, ali i drugdje). To je ujedno i mjesto s kojeg možemo bolje razmisliti primjerice o pojedinim oblicima laiciteta ili socijalne pravde, koji su europsko naslijeđe.

DERRIDA, JACQUES
“U ratu sam sa samim sobom”

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2013.

01 “*Pacte civil de solidarité*” (PACS)
– civilni ugovor među partnerima istog ili različitog spola. (op. prev.)

(Upravo sam rekao “laïcitet”. Dozvolite mi ovdje jednu dužu digresiju. Ona se ne tiče vela u školi, već vela “braka”. Svojim sam potpisom bez oklijevanja podupro dobrodošlu i hrabru inicijativu Noëla Mamèrea, premda je brak među homoseksualcima primjer lijepe tradicije koju su Amerikanci uveli u prošleme stoljeću pod nazivom “*civil disobedience*”: ne kao osporavanje Zakona, već kao nepokoravanje zakonskoj odredbi u ime boljega zakona – budućeg ili onoga koji je već zapisan u duhu ili slovu Ustava. No dobro, “potpisao” sam se u sadašnjem zakonodavnom kontekstu jer mi se učinio nepravednim prema pravima homoseksualaca te licemjernim i dvosmislenim u svom duhu i slovu. Da sam zakonodavac, predložio bih, posve jednostavno, ukidanje riječi i pojma “brak” u građanskom i laičkom zakonu. “Brak” – vjerska, sakralna, heteroseksualna vrijednost sa zahtjevom rađanja, vječne vjernosti itd. – ustupak je laičke države kršćanskoj crkvi, posebno s monogamijom koja nije ni židovska (Europljani su je nametnuli židovima tek u prošlom stoljeću i do prije nekoliko generacija ona nije bila obvezna među magrebskim židovima), a ni – to vrlo dobro znamo – muslimanska. Ukidanjem riječi i pojma “brak”, ta dvoznačnost ili to religijsko i sakralno lice-mjerje koje nema mjesto u laičkom sustavu zamijenilo bi se ugovornom “građanskom zajednicom”, nekom vrstom općeg, poboljšanog, pročišćenog, fleksibilnog i prilagođenog *pacsa*⁰¹ među partnerima, u kojemu spol i broj ne bi bili nametnuti.

Što se tiče onih koji se žele, u strogom smislu, vezati “brakom” – prema kojemu, uostalom, gajim čisto poštovanje – oni bi to mogli učiniti pred vjerskim autoritetom po svom izboru – uostalom, tako je to u drugim zemljama koje prihvaćaju vjerski posvetiti homoseksualne brakove. Neki bi mogli ući u zajednicu na jedan od ova dva načina, neki na oba načina, a neki to ne bi trebali učiniti ni prema laičkom zakonu, ni prema crkvenom. Kraj bračne digresije. (To je utopija, ali nadam se da će se ostvariti.) Ono što zovem “dekonstrukcijom” europsko je čak i kad je upravljeno protiv nečega europskog, to je proizvod, prinos Europe sebi kao iskustva radikalne drugosti. Europa se od prosvjetiteljstva neprestano podvrgava samokritici, i u tom usavršivom naslijeđu postoji nada za budućnost. Barem bih želio da je tako, i to hrani moje ogorčenje prema diskursima koji neopozivo osuđuju Europu, kao da je ona samo mjesto svojih zločina.

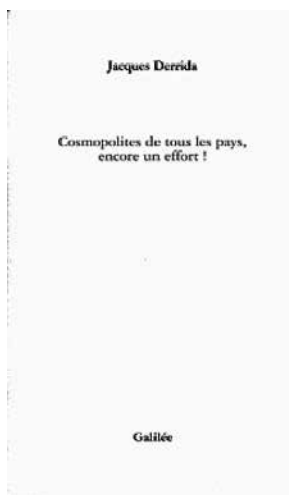
Obilježeni strukturom traga

– **Što se tiče Europe, zar niste u ratu sa samim sobom? S jedne strane, ukazujete da napadi 11. rujna uništavaju staru geopolitičku gramatiku najmoćnijih sila, potpisujući tako krizu određenog koncepta politike koji definirate kao europski. S druge strane, i dalje ste privrženi tom europskom duhu te prije svega kozmopolitskom idealu međunarodnog prava čije ste gašenje upravo opisali. Ili preživljavanje...**

Potrebno je “podići” (*Aufheben*) kozmopolitizam (vidi *Kozmopoliti svih zemalja, još samo malo!* (*Cosmopolites de tous les pays, encore un effort!*, Galilée, 1997)). Kada kažemo politički, služimo se grčkom riječju, europskim pojmom koji je oduvijek pretpostavljao državu, oblik polisa vezan uz nacionalni teritorij i autohtonost. Bez obzira na prekide tijekom povijesti, taj koncept političkog i dalje dominira, čak i u trenucima kada ga mnoge sile rasklapaju: suverenitet države više nije vezan uz teritorij kao ni komunikacijske tehnologije i vojnu strategiju, i to pomicanje doista izaziva krizu starog europskog pojma političkog. I rata, i razlikovanja građanskog i vojnog te državnog ili međunarodnog terorizma.

Ali ne mislim da se moramo prepustiti bijesu protiv političkog. Ili protiv suvereniteta koji držim dobrim u određenim situacijama, primjerice u borbi protiv nekih svjetskih tržišnih sila. Tu je ujedno riječ i o europskom naslijeđu koje istovremeno treba i sačuvati i izmijeniti. O tome govorim u *Deranima* (*Voyous*, Galilée, 2003), o demokraciji kao europskoj ideji koja nikada nije postojala na zadovoljavajući način i koju tek treba uspostaviti. I doista, kod mene ćete uvijek pronaći tu gestu za koju nemam konačno opravdanje, osim onoga da sam to ja, da sam ja tu ja.

Točno je, ratujem sa samim sobom, ni ne znate koliko, više no što mislite, i govorim proturječne stvari koje su u odnosu stvarne napetosti, recimo to tako, koje me izgrađuju, od kojih živim te koje će me ubiti. Taj rat ponekad smatram zastrašujućim i bolnim, ali istovremeno znam da je to život. Mir ću pronaći tek u vječnom poćivalištu. Dakle, ne mogu reći da prihvaćam to proturječje, ali znam da me ono drži na životu i potiče da postavim baš ono pitanje kojeg ste se dotaknuli: “Kako naučiti živjeti?”

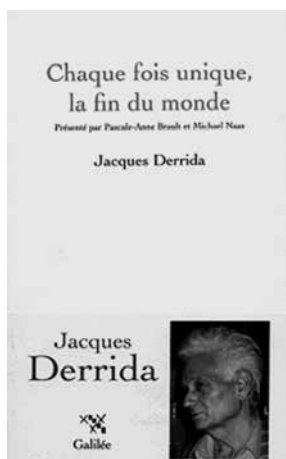

- **U dvjema novim knjigama (*Uvijek poseban, kraj svijeta i Ovnovi (Chaque fois unique, la fin du monde i Béliers, Galilée, 2003)) vratili ste se važnom pitanju spasenja, nemogućeg žalovanja, ukratko, preživljavanju. Ako se filozofija može definirati kao “tjeskobna anticipacija smrti” (vidi Zadati smrt (Donner la mort, Galilée, 1999)), može li se “dekonstrukcija” smatrati beskrajom etikom preživjelog?***

Kao što sam već rekao, od samoga početka i još mnogo prije mog sadašnjeg iskustva preživljavanja ukazivao sam na to da je preživljavanje originalan koncept koji tvori samu strukturu onoga što zovemo postojanjem ili, ako hoćete, *Da-sein*. Mi smo strukturalno preživjeli, obilježeni tom strukturom traga, oporuke. No, nakon što sam to rekao, ne bih želio otvoriti put interpretaciji prema kojoj bi preživljavanje bilo više na strani smrti, prošlosti nego života i budućnosti. Ne, dekonstrukcija je cijelo vrijeme na strani potvrde, afirmacije života.

Sve što govorim – barem od “Koraka” (“Pas”, u: *Parages*, Galilée, 1986) – o preživljavanju kao komplikaciji opozicije život-smrt kod mene proizlazi iz bezuvjetne afirmacije života. Preživljavanje je život s onu stranu života, život više od života, a moj diskurs nije smrtonosan, dapače, on je afirmacija živoga koji voli život – pa stoga i preživljavanje – više od smrti, jer ono nije samo ono što ostaje, ono je najintenzivniji mogući život. Nužnost umiranja nikada me ne obuzima više nego u trenucima sreće i uživanja. Radovati se i plakati nad smrću koja vrebala, za mene je to jedno te isto. Kada se prisjećam svoga života, sklon sam vjerovati da sam imao tu sreću da volim čak i nesretne trenutke svoga života te da ih blagoslivljam. Gotovo sve, uz samo jednu iznimku. Kada se prisjećam sretnih trenutaka, i njih blagoslivljam, naravno, a oni me istovremeno potiču na razmišljanje o smrti, guraju prema smrti, jer je to gotovo, završeno...

S francuskog prevela Jelena Prlić.

51

DERRIDA, JACQUES
“U ratu sam sa samim sobom”

UP&UNDERGROUND
Proljeće 2013.